

Latvijas Tirdzniecības
un rūpniecības
kamera

Ziņojums par priekšlikumiem uzņēmumu
ienākuma nodokļa stimula
administrēšanas kārtībai ieguldījumu
veicināšanai pētniecībā un attīstībā

1. DARBA UZDEVUMS UN IZMANTOTĀ METODOLOĢIJA	2
2. KOPSAVILKUMS	3
3. ESOŠĀS SITUĀCIJAS APRAKSTS	5
3.1. PĒTNIECĪBAS UN ATTĪSTĪBAS PROJEKTU ESOŠIE STIMULI	5
3.2. PĒTNIECĪBAS UN ATTĪSTĪBAS IZMAKSAS LATVIJAS UZŅĒMUMOS	5
3.3. PĒTNIECĪBAS UN ATTĪSTĪBAS PROJEKTU RAKSTUROJUMS	6
3.4. PĒTNIECĪBAS UN ATTĪSTĪBAS IZMAKSU RAKSTUROJUMS	7
4. NODOKĻU ATVIEGLOJUMI CITĀS VALSTĪS	9
4.1. ČEHIJAS, LIETUVAS UN UNGĀRIJAS SALĪDZINĀJUMS	9
4.2. ČEHIJA	9
4.3. LIETUVA	10
4.4. UNGĀRIJA	11
5. PIELIKUMI	12
1. PIELIKUMS: VADLĪNIJAS UZŅĒMUMU PĒTNIECĪBAS UN ATTĪSTĪBAS DARBA IDENTIFICĒŠANAI UN UZSKAITEI	12
2. PIELIKUMS: APTAUJAS REZULTĀTI	32

**Latvijas Republikas
Ekonomikas ministrijai**
Brīvības ielā 55,
Rīgā, LV - 1519

Pamatojoties uz 2013.gada 14. martā noslēgto līgumu Nr.EM2013/16 Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera (LTRK) ir apkopojusi būtiskāko informāciju par citu valstu praksi pētniecības un attīstības projektu veicināšanā izmantojot nodokļu atvieglojumus, kā arī par būtiskākajām pētniecības un attīstības izmaksu pozīcijām LTRK biedru vidū, kas ir apkopots Ziņojumā par priekšlikumiem uzņēmumu ienākuma nodokļa (UIN) stimula administrēšanas kārtību ieguldījumu veicināšanai pētniecībā un attīstībā (Ziņojums). Ziņojums ietver priekšlikumus nodokļu atvieglojumu ieviešanai Latvijā un šo atvieglojumu administrēšanas kārtības vienkāršošanai.

1. Darba uzdevums un izmantotā metodoloģija

Lai noteiktu uz nodokļu stimulu attiecināmās pētniecības un attīstības (P&A) izmaksu grupas, kā arī izstrādātu nodokļu stimula administrēšanas vadlīnijas, tika izmantotas sekojošas metodes:

Uzņēmēju aptauja

Tika izstrādāta anketa un veikta LTRK biedru aptauja, lai noskaidrotu:

- uzņēmumu galvenās P&A izmaksu pozīcijas, to apjomu un īpatsvaru
- pētniecības virzienus (unikāli risinājumi, tehnoloģiju pārnese, tehnoloģiju piemērošana)
- vidējo P&A projektu ilgumu
- nodokļu stimula paredzamo efektu uz P&A apjomu uzņēmumā

Sākotnēji anketa izsūtīta aptuveni 1000 LTRK biedriem, atkārtots uzaicinājums aizpildīt anketu nosūtīts apmēram 200 apstrādes rūpniecības uzņēmumiem. Iegūtie rezultāti izmantoti, izstrādājot priekšlikumus P&A attiecināmo izmaksu iespējamo ierobežojumu (kontroles mehānismu) noteikšanai.

Ārvalstu pieredzes izpēte

Apzināta Lietuvas, Čehijas un Ungārijas pieredze P&A nodokļu stimulu administrēšanā. Atsevišķos jautājumos veiktas konsultācijas ar Lielbritānijas un Polijas pārstāvjiem. Ārvalstu pieredzes izpēte darba uzdevuma ietvaros tika vērsta uz:

- P&A definēšanu un nošķiršanu no citām darbībām
- Galveno attiecināmo izmaksu grupu noteikšanu
- P&A sagaidāmo rezultātu noteikšanu
- P&A personāla kvalifikācijas prasību noteikšanu
- Neatkarīgu institūciju iesaisti nodokļu stimula administrēšanā

Iegūtie rezultāti izmantoti, galveno P&A izmaksu nodalīšanas kritēriju noteikšanai, kā arī izstrādājot priekšlikumus P&A attiecināmo izmaksu iespējamo ierobežojumu (kontroles mehānismu) noteikšanai.

Ar P&A nodokļa stimulu saistīto Latvijas normatīvo aktu un starptautiski atzītu vadlīniju izpēte

Identificēti LR normatīvie akti un starptautiski atzītas vadlīnijas, kas regulē P&A aktivitāšu atzīšanu izdevumos. Informācija izmantota:

- Nosakot Latvijas apstākļiem atbilstošāko P&A definīciju un atrunāt P&A nošķiršanu no citām uzņēmuma darbībām;
- Nosakot P&A attiecināmo izmaksu uzskaites principus;
- Nosakot sfēras, kurās detalizētāku vadlīniju izstrāde vairs nav nepieciešama (piemēram, P&A izmaksu kapitalizācija, atsevišķā grāmatvedības uzskaites kārtošana)

2. Kopsavilkums

Atvieglojumu nepieciešamība un stimulējošais efekts

Balstoties uz citu valstu pieredzi un no Latvijas uzņēmējiem iegūto informāciju, var secināt, ka papildus nodokļu atvieglojumu ieviešana pētniecības un attīstības (P&A) projektu stimulēšanai Latvijā ir nepieciešama. Pētniecības un attīstības projektu īstenošanas un inovācijas ziņā Latvija atpaliek no citām ES valstīm. Latvijas kaimiņvalstu ieviestie nodokļu atvieglojumi, var samazināt Latvijas uzņēmēju konkurētspēju.

Pētniecības un attīstības projektu un izmaksu identificēšana

Visās apskatītajās valstīs P&A projekti un izmaksas tiek identificēti, pamatā balstoties uz «Frascati vadlīnijām», no kurām vietējās vadlīnijas principiāli neatšķiras.

Lai nodokļu atvieglojums Latvijā būtu efektīvs, piemērotāk būtu pieturēties pie Čehijā noteiktā principa, ka jaunrades un tehnoloģiskās neskaidrības elements var tikt pamatots arī ar pierādījumiem, ka risinājums uzņēmumam projekta laikā nav bijis zināms vai nav bijis pieejams (piemēram, ekonomisku apsvērumu dēļ).

Izmaksu attiecināmība un kontroles mehānismi

Ārvalstu prakse liecina, ka P&A projekta mērķi pirms projekta uzsākšanas, kā arī P&A projekta gaita ir jādokumentē. Vienlaikus P&A projekta dokumentāciju būtu nepieciešams uzrādīt nodokļu administrācijas amatpersonām tikai pēc pieprasījuma – līdzīgi kā tas Latvijā jau šobrīd ir noteikts attiecībā uz tirgus cenu dokumentāciju saistītos uzņēmumos.

P&A komandā būtu jābūt iesaistītam kvalificētam darbaspēkam, t.sk. personai, kuras kvalifikācija ļautu identificēt esošās zināšanas un iespējas

Galvenās izmaksas, kurām būtu nepieciešams piemērot nodokļu atvieglojumus ir darba algas, ārpakalpojumi un materiālu izmaksas. Lai atvieglotu nodokļu atvieglojumu administrāciju, būtu iespējams paredzēt, ka attiecināmas ir tikai tiešās P&A izmaksas, netiešo izmaksu attiecināmību pieļaujot tikai tad, ja uzņēmumā ir atsevišķa P&A struktūrvienība.

Attiecībā uz ārpakalpojumu – trešo personu sniegtajiem laboratoriju un testēšanas pakalpojumiem noteikti būtu jābūt iekļaujamiem attiecināmajās P&A izmaksās. Pārējo ārpakalpojumu sniegšanu būtu iespējams ierobežot atkarībā no tā, kas ir ārpakalpojuma sniedzējs.

P&A izmaksas būtu jāuzskaita atsevišķi un uzņēmumiem būtu jānodrošina šo izmaksu caurskatāmība, līdzīgi kā tas Latvijā jau šobrīd ir noteikts attiecībā uz dalīto PVN priekšnodokļa uzskaiti.

Lai novērstu potenciālos strīdus ar nodokļu administrāciju, būtu vēlams noteikt institūciju, kura varētu izvērtēt P&A projektu atbilstību, tomēr projekta saskaņojumam ar šādu institūciju nebūtu jābūt obligātam.

Ziņojumā iekļautie priekšlikumi izriet no LTRK apkopotās informācijas, tajā skaitā LTRK biedru aptaujas, veiktajām rakstiskajām un mutiskajām konsultācijām ar LTRK biedriem un valsts pārvaldes iestādēm, kas ietver konsultācijas ar Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijas kontaktpersonām. Ziņojumā paustie secinājumi un priekšlikumi var atspoguļot ziņojuma sagatavošanā iesaistīto LTRK biedru priekšstatu par pētniecības un attīstības stimulu iespējamo formu un administrēšanas pamatprincipiem, vienlaikus, ir jāņem vērā, ka atsevišķu LTRK biedru viedoklis attiecībā uz noteiktiem priekšlikumiem var būt atšķirīgs.

3. Esošās situācijas apraksts

3.1. Pētniecības un attīstības projektu esošie stimuli

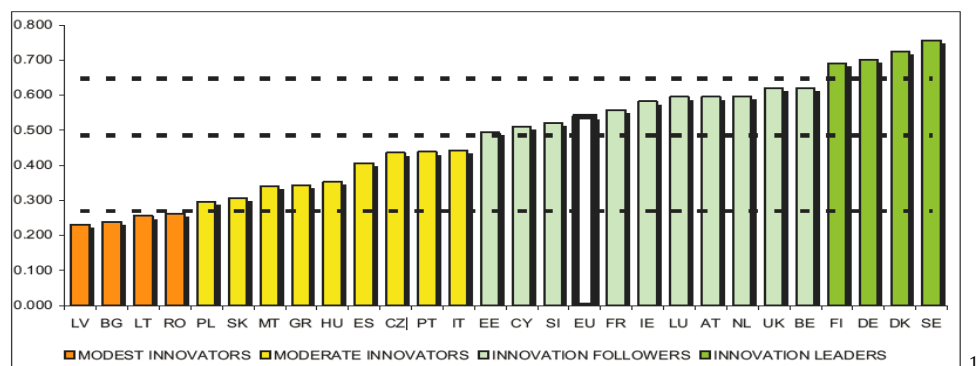
Šobrīd likumā «Par uzņēmumu ienākuma nodokli» paredzētos atvieglojumus pētniecības un attīstības aktivitāšu veicināšanai Latvijas uzņēmumi tikpat kā neizmanto. Aptaujājot uzņēmumus, ir konstatēts, ka vērtību palielinošais koeficients «1,5» nav tik būtisks, lai uzņēmumi ieguldītu laiku un finanšu resursus formālo atvieglojuma piemērošanas kritēriju izpildē – proti, preču zīmes vai patenta reģistrēšanā.

Papildus, uzņēmumi ne vienmēr ir gatavi savas zināšanas patentēt, jo uzskata, ka riski, kas saistīti ar informācijas atklāšanu patentēšanas procesā, var apdraudēt uzņēmumu komercnoslēpumu.

Latvijas kaimiņvalstīs situācija P&A jomā ir būtiski labāka (skat. 1.attēls). Ziemeļvalstīs jau šobrīd ir inovāciju līderes Eiropā, savukārt virknē Centrāleiropas valstu, tajā skaitā Lietuvā, pastāv efektīvi stimuli P&A aktivitāšu veikšanai, tajā skaitā uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumi.

Saskaņā ar Innovation Union Scoreboard datiem, Latvija inovāciju jomā atpaliek no visām pārējām ES dalībvalstīm.

1.attēls: Eiropas Savienības inovāciju statistika.

3.2. Pētniecības un attīstības izmaksas Latvijas uzņēmumos

Latvijas Tirdzniecības rūpniecības kameras ir veikusi tās biedru aptauju, lai iegūtu pilnīgāku izpratni par to, kādu P&A izmaksu atbalstīšana būtu uzskatāma par prioritāru. Aptauja ir tikusi izplatīta visiem LTKR biedriem (~1000) un īpašs uzaicinājums piedalīties aptaujā nosūtīts vairāk nekā 200 apstrādes rūpniecības uzņēmumiem. No 25 biedriem saņemtas aizpildītas anketas, bet vēl virkne respondentu norādījuši, ka P&A izmaksas atsevišķi neuzskaita un P&A izmaksas uzņēmumā nesastāda būtisku izdevumu pozīciju. Papildus notikušas individuālas uzņēmumu intervijas.

¹ Dati: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius-2011_en.pdf

² Tabulā apskatīts tikai P&A izmaksu palielinātās atskaitīšanas stimuls. Apskatītajās valstīs eksistē arī citi P&A aktivitāšu atbalsta mehānismi.

Biedri no kuriem saņemtas detalizētas atbildes pamatā pārstāv dažādas ražošanas nozares, bet divi no biedriem ir augstākās izglītības iestādes Latvijā. Ņemot vērā to, ka aptaujas rezultāti nav īpaši izcēlušī kādu atsevišķu P&A intensīvu nozari, atbildes ir analizētas visai respondentu grupai kopumā. Mēs pieņemam, ka līdz ar to aptaujas dati atspoguļo aptuveno kopējo situāciju Latvijas tautsaimniecībā, tomēr, veicot vēl plašāka mēroga datu analīzi, rezultāti varētu atšķirties.

Papildus jāņem vērā, ka būtiskākajos jautājumos (izmaksu struktūra, atvieglojuma stimulējošā ietekme) respondentu atbildes ir līdzīgas, līdz ar to var pieņemt, ka, palielinot aptaujas mērogu un iegūstot precīzākus datus, visticamāk nedaudz mainītos atbilžu proporcija, bet ne secinājumi.

Svarīgi, ka tikai 2 no respondentiem neuzskata, ka Ekonomikas ministrijas piedāvātais nodokļu atvieglojums veicinātu papildus P&A aktivitāšu veikšanu uzņēmumā, kamēr pārējie respondenti saredz atvieglojuma stimulējošo ietekmi. Līdz ar to var secināt piedāvātais nodokļu atvieglojums varētu būt viens no efektīviem mehānismiem P&A darbības veicināšanā Latvijā, ar sekojošu pozitīvu efektu uz tautsaimniecību.

Turpmākajos apakšpunktos veiktās aptaujas dati atspoguļoti sīkāk.

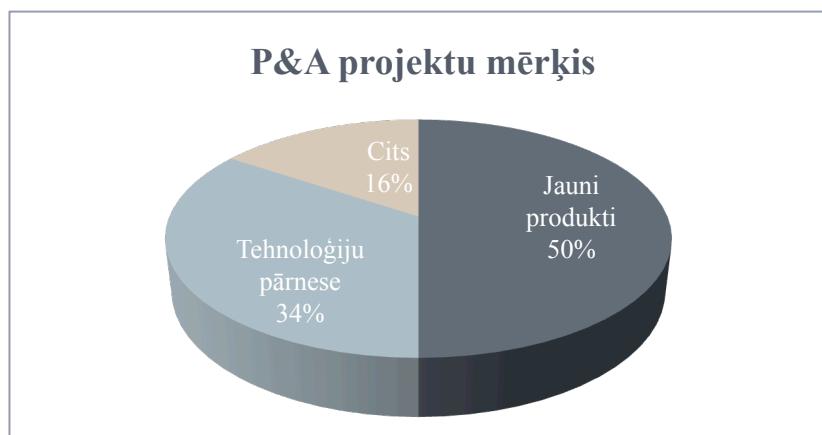
3.3. Pētniecības un attīstības projektu raksturojums

Vairāk nekā 80% respondentu norādījuši, ka uzņēmumu definētais P&A projektu mērķis ir jaunu produktu izstrāde vai tehnoloģiju pārnese, pie tam 50% no visiem projektiem ir vērsti tieši uz unikālu produktu vai procesu ieviešana uzņēmumā (skat. 2. attēlu).

Vienlaikus jānorāda, ka, veicot individuālas uzņēmēju intervijas, var izdarīt sekojošus papildus secinājumus par P&A procesu:

- pamatā Latvijas uzņēmumos P&A darbības ir vērstas uz eksperimentālo izstrādni, galvenokārt būtiski uzlabojot esošo produktu īpašības
- rūpnieciskie pētījumi ir koncentrēti lielākajos nozaru uzņēmumos, nereti tie balstās uz piesaistīto ārzemju ekspertu zināšanām
- P&A process šobrīd lielākajā daļā uzņēmumu nav sīkāk sadalīts pa atsevišķiem projektiem un parasti netiek detalizēti dokumentēts

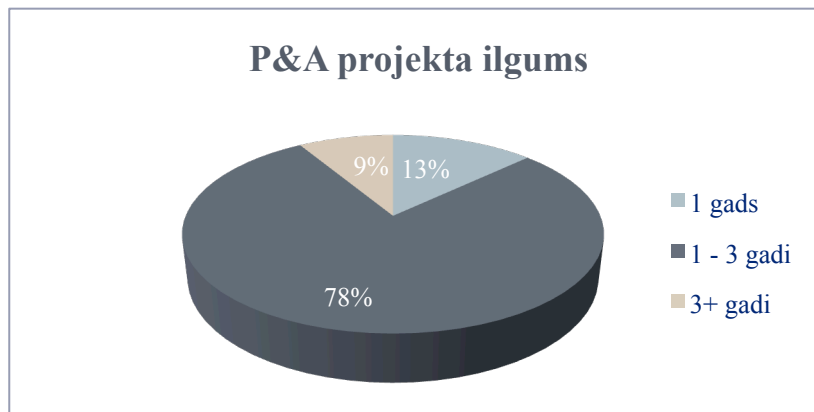
2. attēls

Lielākajā daļā uzņēmumu P&A projekts ilgst vairāk nekā gadu, tomēr tikai nelielā daļā uzņēmumu P&A projekta ilgums pārsniedz 3 gadus (skat. 3. attēlu).

Šādam secinājumam ir būtiska nozīme, jo tas liecina, ka sagaidāmā P&A atdeve uzņēmumiem un tautsaimniecībai parādīsies vidējā termiņā.

3. attēls

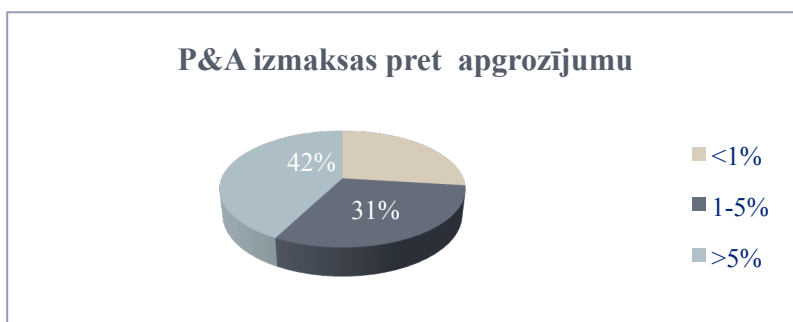
Cits būtisks secinājums ir tas, ka paredzētajam ienākuma nodokļa atvieglojumam ir jābūt pārnesamam uz turpmākajiem taksācijas periodiem. Sevišķi svarīgi tas būtu attiecībā uz jaunizveidotiem uzņēmumiem, kuriem peļņa P&A projektu īstenošanas rezultātā varētu būt sagaidāma 3-5 gados vai pat vēlāk.

3.4. Pētniecības un attīstības izmaksu raksturojums

Aptaujas rezultāti ļauj secināt, ka apmēram 60% uzņēmumu P&A izmaksas nepārsniedz 5% no apgrozījuma, kas ir salīdzinoši augsts sliekšnis (skat. 4. attēlu). Dati par P&A izmaksu un apgrozījuma attiecību būtu vērtējami kritiski un mūsaprāt nākotnē varētu būtiski atšķirties.

Tā kā dažādu uzņēmumu sniegtie dati par P&A izmaksu attiecību pret apgrozījumu būtiski atšķiras, mēs nerekomendētu balstīt iespējamās kontroles mehānismus uz šo rādītāju.

4. attēls

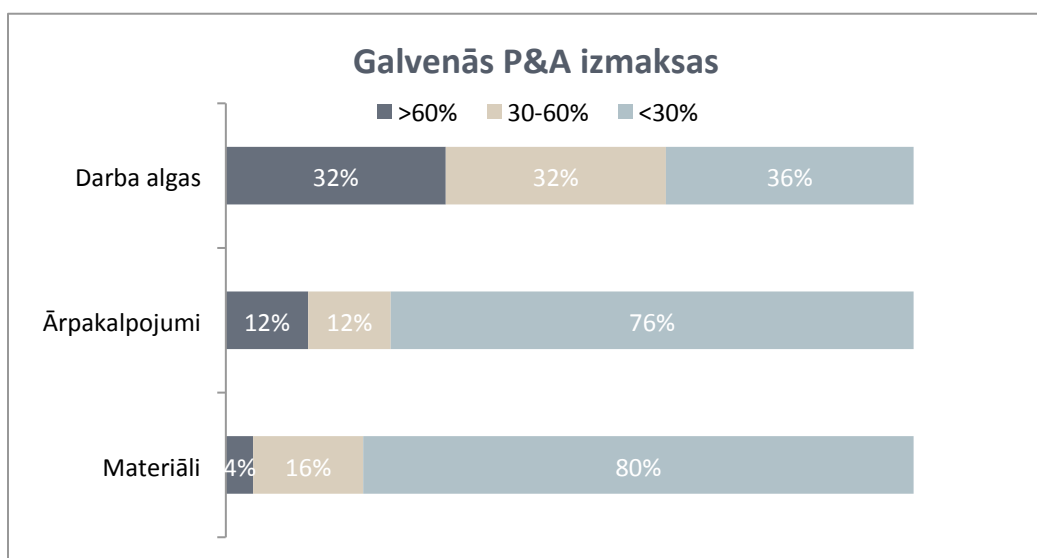
Uzņēmēju aptauja liecina, ka lielākās P&A izmaksu pozīcijas uzņēmumos ir:

- darba algas
- ārpakalpojumi
- materiāli

Pamatlīdzekļu nolietojums, nemateriālo aktīvu nolietojums, kā arī citi izdevumi, nevienam no respondentiem nesastāda vairāk kā 30% no P&A izmaksu īpatsvara, pie tam liela daļa uzņēmumu ir norādījuši, ka šādu P&A izmaksu pozīciju tiem vispār nav (skat. 5. attēlu).

Grafiks atspoguļo uzņēmumu sadalījumu pēc attiecīgo izmaksu īpatsvara kopējās uzņēmuma P&A izmaksās. Redzams, ka, piemēram, darba algas vairāk nekā 30% uzņēmumu sastāda vairāk kā 60% kopējās P&A izmaksās, kamēr ārpakalpojumu un materiālu īpatsvars vairāk nekā 75% uzņēmumu ir mazāks par 30%.

5. attēls

4. Nodokļu atvieglojumi citās valstīs

4.1. Čehijas, Lietuvas un Ungārijas salīdzinājums

2013.gadā vairāk nekā 30 valstīs pastāv nodokļu atvieglojumi, kuru mērķis ir P&A aktivitāšu veicināšana. Jau vairākus gadus īpaši labvēlīgs nodokļu režīms eksistē arī Latvijas kaimiņvalstī Lietuvā, kas ļauj uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķina vajadzībā atskaitīt P&A izmaksas 300% apmērā.

Mūsu darba uzdevuma ietvaros, ir tikušas salīdzinātas galvenās P&A izmaksu atskaitīšanas priekšrocības Čehijā, Lietuvā un Ungārijā.

Valsts	Izmaksu atskaitīšanas apmērs ²	Atvieglojuma pārņemšana	Limiti	P&A aktivitātes citās valstīs	Intelektuālajam īpašumam jāpaliek valstī	Ierobežojumi industriju griezumā
Čehija	200%	3 gadi	Nē	Jā ³	Nē	Nē
Lietuva	300%	Neierobežoti	Nē	EEZ vai nodokļu konvencijas valstīs	Jāpaliek uzņēmumā	Nē
Ungārija	200%	Nē	Nē	Jā	Nē	Nē

4.2. Čehija

P&A projektu identificēšana

P&A izmaksu noteikšana principiāli neatšķiras no Frascati Vadlīnijām.

Jaunrades un tehnoloģiskās neskaidrības elements var tikt pamatots arī ar pierādījumiem, ka risinājums uzņēmumam projekta laikā nav bijis zināms vai nav bijis pieejams (piemēram, ekonomisku apsvērumu dēļ).

Attiecināmās izmaksas

P&A izmaksas, kas kvalificējas nodokļa atvieglojumam, ietver algas, materiālo un nemateriālo aktīvu nolietojumu, mērījumu un testēšanas pakalpojumu izmaksas, materiālu izmaksas un citas tiešās izmaksas.

² Tabulā apskatīts tikai P&A izmaksu palielinātās atskaitīšanas stimuls. Apskatītajās valstīs eksistē arī citi P&A aktivitāšu atbalsta mehānismi.

³ Citās valstīs radušās izmaksas ir attiecināmas, tad, ja nodokļi par tām tiek maksāti Čehijā (piemēram, darba algas komandējuma laikā).

Ārpakalpojumi, izņemot mērījumus un testēšanu, nekvalificējas nodokļu atvieglojumiem. Nākotnē tiek plānots nodokļu atvieglojumus attiecināt arī uz universitāšu un zinātnisko institūtu sniegtajiem pakalpojumiem.

Kontroles elementi

Pirms projekta uzsākšanas uzņēmumam ir jāsagatavo vispārīgs projekta apraksts. Tas ir iekšējs dokuments, kurš pirms projekta uzsākšanas nav jāiesniedz valsts iestādēm. Projekta apraksts ietver:

- projekta mērķu aprakstu
- projekta laika grafiku un posmus
- projekta īstenošanai nepieciešamā personāla aprakstu
- projekta administrēšanas aprakstu
- projekta budžeta aprakstu

Nodokļu administrācijai pēc nodokļu maksātāja pamatota pieprasījuma ir jāizsniedz saistoša uzziņa.

4.3. Lietuva

P&A projektu identificēšana

P&A izmaksu noteikšana principiāli neatšķiras no Frascati Vadlīnijām.

P&A projekta mērķis ir zinātnisks vai tehnoloģisks progress, kura sagaidāmajam rezultātam jābūt nozīmīgam ne tikai uzņēmumam, kurš īsteno P&A projektu.

Papildus, lielākajai daļai (bet ne visiem) no zemāk minētajiem kritērijiem ir jābūt izpildītiem, lai nošķirtu P&A projektu no citām uzņēmuma aktivitātēm:

- projekta mērķis ir atrisināt zinātnisku vai tehnoloģisku problēmu, lai iegūtu jaunas zināšanas, radītu jaunus materiālus, produktus, vai iekārtas, atklātu jaunas metodes vai tehnoloģijas, jeb uzlabotu esošos
- projektā tiek izmantotas jaunas zināšanas vai tehnoloģijas
- pastāv liela iespēja, ka projekta rezultāti būs noderīgi, praktiski izmantojami un interesanti ne tikai projekta īstenošanai
- lielākajai daļai projektā iesaistīto ekspertu ir zinātniskais grāds vai ilggadēja pieredze P&A projektu īstenošanā
- projektā tiek izmantotas universālas metodes, jeb tiek radītas jaunas universālas metodes

Attiecināmās izmaksas

P&A izmaksas, kas kvalificējas nodokļa atvieglojumam, ietver algas, ārpakalpojumus, ēku un iekārtu nomas izmaksas, materiālu izmaksas un citas izmaksas.

Pamatlīdzekļu nolietojums nav atskaitāms trīskāršā apmērā, tomēr pamatlīdzekļi, kas tiek izmantoti P&A projektā, nodokļu aprēķina vajadzībām var tikt nolietoti paātrināti – divu gadu laikā.

Kontroles elementi

Uzņēmumam P&A projekts ir jādokumentē, tomēr dokumentācija ir jāiesniedz valsts iestādēm tikai pēc pieprasījuma (piemēram, nodokļu audita laikā).

Nodokļu maksātājs var lūgt apstiprinājumu tam, ka projekts atbilst P&A definīcijai. Institūcija, kas apstiprina projekta atbilstību ir Zinātnes, Inovāciju un Tehnoloģiju aģentūra⁴.

4.4. Ungārija

P&A projektu identificēšana

P&A izmaksu noteikšana principiāli neatšķiras no Frascati Vadlīnijām.

P&A projekta mērķis ir zinātnisks vai tehnoloģisks progress, kura sagaidāmajam rezultātam jābūt nozīmīgam ne tikai uzņēmumam, kurš īsteno P&A projektu.

Atsevišķi tiek izceltas P&A aktivitātes, kas vērstas uz vairāku personu kopīgi īstenotiem P&A projektiem.

Piezīme! Ungārijā papildus palielinātai izmaksu norakstīšanai, eksistē virkne citu nodokļu atvieglojumu P&A stimulēšanai – tajā skaitā, sociālā nodokļa atvieglojumi, kapitāla pieauguma nodokļa atvieglojumi un īpašs režīms, kas ļauj no nodokļa atbrīvot līdz 50% no ienākumiem par noteikta intelektuālā īpašuma izmantošanas tiesību nodošanu.

Attiecināmās izmaksas

Visas tiešās P&A izmaksas, tajā skaitā, algas, ārpalpojumi, ēku un iekārtu nolietojums, materiālu izmaksas un citas izmaksas, kas ir tieši saistītas ar P&A projektu.

Kontroles elementi

Uzņēmumam P&A projekti ir jādokumentē. Gan nodokļu maksātāji, gan nodokļu administrācija var lūgt P&A projekta izvērtējumu Ungārijas Intelektuālā īpašuma departamentā⁵.

Departamenta atzinums par projekta (bet ne konkrētu izmaksu) atbilstību P&A projekta kritērijiem ir saistošs, ja tas ir lūgts pirms projekta īstenošanas uzsākšanas.

⁴ <http://www.mita.lt/en/istaigos-informacija/about-mita/>

⁵ <http://www.sztnh.gov.hu/English/>

5. Pielikumi

1. Pielikums: Vadlīnijas uzņēmumu pētniecības un attīstības darba identificēšanai un uzskaitēi

Vadlīnijas uzņēmumu pētniecības un attīstības darba identificēšanai un uzskaitēi

Vadlīnijas P&A izmaksu identificēšanai uzņēmuma nodokļa atlaides
piemērošanas vajadzībām

1. Saturs

1.	SATURS	1
2.	IEVADS.....	2
3.	NORMATĪVIE AKTI UN CITS REGULĒJUMS.....	3
4.	DEFINĪCIJAS	4
5.	UZ NODOKĻU ATVIEGLOJUMIEM ATTIECINĀMĀS PĒTNIECĪBAS UN ATTĪSTĪBAS DARBĪBAS UN IZMAKSAS	5
6.	P&A DARBĪBAS, KAS IR ATTIECINĀMAS UZ UZŅĒMUMA DARBĪBU	7
7.	ZINĀTNISKĀS/TEHNISKĀS NESKAIDRĪBAS IDENTIFICĒŠANA	8
8.	PĒTNIECĪBAS UN ATTĪSTĪBAS DARBU IDENTIFICĒŠANA	9
8.1.	VISPĀRĪGĀ PĒTNIECĪBAS UN ATTĪSTĪBAS DARBA KLASIFIKĀCIJA	9
8.2.	KRITĒRIJI PĒTNIECĪBAS UN ATTĪSTĪBAS DARBA IDENTIFICĒŠANAI UZŅĒMUMĀ.....	12
8.3.	PĒTNIECĪBAS UN ATTĪSTĪBAS PROJEKTU UZSKAITE UN NOVĒRTĒŠANA.....	16

2. Ievads

(1) Šo vadlīniju mērķis ir noteikt un izstrādāt principus un shēmas, kas ļauj identificēt tās pētniecības un attīstības izmaksas, kuras attiecināmas uz Pētniecības un Attīstības izmaksu nodokļu atvieglojumiem, kā arī piedāvāt pamata uzskaites principus uzņēmumiem, kuri iekļaujami uzņēmumu finanšu vadības sistēmas/ grāmatvedības politikas aprakstā tiem uzņēmumiem, kuri uz šādiem nodokļu atvieglojumiem piesakās. Tāpat šīs vadlīnijas izmantojamas:

- a. uzņēmumu pētniecības un attīstības tiešo un netiešo attiecināmo izmaksu noteikšanai;
- b. uzņēmumu pētniecības un attīstības izmaksu nodalīšanai gadījumos, kad rodas izmaksas, veicot ne tikai pētniecības un attīstības darbības (piemēram, materiālu izmaksas, kas tiek izmantotas gan pētniecībā un attīstībā, gan ražošanas procesā);

(2) Kaut arī nodokļu atvieglojumi paredzēti inovāciju sekmēšanai uzņēmumos caur atbalstu Pētniecības un Attīstības aktivitātēm uzņēmumos, nodokļu atlaides tiek attiecinātas tikai uz atsevišķi nodalītu Pētniecības un Attīstības aktivitāšu kopu, kas tiek uzskaitītas šajās vadlīnijās. Šīs valdīnijas arī piedāvā pamata kritērijus, kā noteikt šīs izmaksas.

(3) Pētniecības un Attīstības aktivitāšu un izmaksu noteikšanai pamatā tiek izmantota Frascati rokasgrāmata⁶. Šajās vadlīnijas izmantotie kritēriji P&A darbu nodalīšanai balstās uz Frascati rokasgrāmatā noteiktajiem kritērijiem. Robežgadījumos vai neskaidrību gadījumos par pamatu jāņem Frascati rokasgrāmata, vienlaikus ņemot vērā, ka nodokļu atlaidēm kvalificējas sašaurināta P&A izmaksu kopa.

Dokumentā ieviesta visu paragrāfu numerācija viennozīmīgai atsauču izmantošanai. Paragrāfu numerācija nemaina dokumenta sadalījumu, nodaļu nozīmi vai paša teksta nozīmi.

⁶ Proposed Standard Practise for Surveys on Research and Development Data. Frascati Manual. OECD 2002

3. Normatīvie akti un cits regulējums

(4) Dokumenti, kas ņemti vērā izstrādājot vadlīnijas:

- a. Komisijas 2008.gada 6.augusta Regula (EK) Nr.800/2008, kas atzīst noteiktas atbalsta kategorijas par saderīgām ar kopējo tirgu, piemērojot Līguma 87. un 88.pantu (vispārējā grupu atbrīvojuma regula) (turpmāk – Regula Nr.800/2008);
- b. Starptautiskās Grāmatvežu federācijas izdotie Starptautiskie Finanšu pārskatu sagatavošanas standarti (t.sk. IAS 38 „Intangible Assets”),
- c. IPSAS 31 „Intangible Assets”issued by International Public sector Accounting Standards Board,
- d. Proposed Standard Practise for Surveys on Research and Development Data. Frascati Manual. OECD 2002,
- e. Oslo Manual. Guidelines For Collecting And Interpreting Innovation Data, OECD& Eurostat 2005,
- f. Gada pārskatu likums,
- g. Ministru kabineta noteikumi Nr.488 „Gada pārskatu likuma piemērošanas noteikumi”.

4. Definīcijas

- (5) **Pētniecība un attīstība (tekstā arī P&A)** - radošs darbs, kas sistemātiski tiek veikts, lai palielinātu zināšanu apjomu, tostarp zināšanas par cilvēku, kultūru un sabiedrību, un tās izmantotu jaunu izstrādņu izveidei
- (6) **Pētniecība** - sākotnēja un plānota izpēte, kuru veic, lai iegūtu jaunas zinātniskas vai tehniskas zināšanas un izpratni
- (7) **Attīstība** - pētniecības rezultātu vai citu zināšanu lietošana jaunu vai būtiski uzlabotu materiālu procesu, produktu, iekārtu, sistēmu vai pakalpojumu ražošanas plānā vai projektā pirms komerciālās ražošanas vai lietošanas uzsākšanas
- (8) **Tiešās izmaksas** - izmaksas, kuras var identificēt un attiecināt uz noteiktu izmaksu vienību (t.i. - noteiktu produktu vai pakalpojumu, jeb projektu). Nošķirot aktivitātes pa projektiem parasti tiešās izmaksas attiecas tikai uz vienu projektu.
- (9) **Netiešās izmaksas** - izmaksas, kuras ir saistītas ar pakalpojuma sniegšanu vai produkta izstrādi, bet kuras nevar tieši attiecināt uz konkrētu produkta vai pakalpojuma vienību.
- (10) **Nemateriālais aktīvs** - ir identificējams, nemateriāls aktīvs, kam nepiemīt fizisks lielums
- (11) **Rūpnieciskie pētījumi** – plānoti pētījumi vai kritiska izpēte, kuras mērķis ir iegūt jaunas zināšanas un paņēmienus, ko izmantot jaunu produktu, tehnoloģiju izstrādei vai būtiskai esošo produktu vai tehnoloģiju uzlabošana
- (12) **Eksperimentālā izstrāde** - zinātnisko atziņu, tehnoloģisko, komerciālo vai citu būtisku zināšanu vai prasmju kombinēšana, modelēšana vai izmantošana, lai radītu jaunus vai būtiski uzlabotus produktus vai tehnoloģijas, vai darbības, kuru mērķis ir konceptuāli definēt, plānot un dokumentēt jaunus produktus vai tehnoloģijas.

5. Uz nodokļu atvieglojumiem attiecināmās pētniecības un attīstības darbības un izmaksas

(13) Uz nodokļu atvieglojumiem tiek attiecinātas tikai tādas P&A darbības, kurām izpildās visi zemāk uzskaitītie kritēriji:

- a. P&A mērķis ir rūpnieciskie pētījumi vai eksperimentālā izstrāde.
- b. P&A sagaidāmais rezultāts ir jauninājuma elements un zinātniskas un/vai tehnoloģijas neskaidrības novēršana.
- c. Izvirzītās problēmas risinājums nav acīmredzams kādam, kas ir kompetents attiecīgajā jomā un tajā izmantotajās metodēs.
- d. Zinātniskā vai tehnoloģiskā neskaidrība attiecas uz uzņēmuma esošo darbību, vai darbību, kuru tas gatavojas uzsākt.

(14) Tikai šādi tiešo P&A izmaksu veidi ir attiecināmi uz nodokļu atvieglojumiem:

- a. Darbinieku, kas tieši iesaistīti P&A darbībās, brutto darba samaksa (ieskaitot slimības naudu (darbnespējas lapa A, kuru apmaksā darba devējs), ikgadējo atvaļinājumu, atvaļinājuma kompensāciju) un valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu darba devēju likmes daļa, kā arī ar P&A tieši saistīto komandējumu izmaksas.
- b. Ārpakalpojumu izmaksas, ja tās ir tieši attiecināmas uz P&A aktivitātēm un šīs izmaksas ir veiktas laboratorijai vai pētniecības organizācijai, kas akreditēta Latvijā vai ārvalstīs (izņemot normatīvajos aktos par zemu nodokļu vai beznodokļu valstīm un teritorijām minētajās valstīs vai teritorijās).
- c. P&A aktivitātēs izmantoto materiālu izmaksas.
- d. Laboratorijas un pētniecības instrumentu un iekārtu nolietojums
- e. Telpu nolietojums, kā arī telpu noma, komunālie pakalpojumi un uzturēšanas izmaksas.
- f. Ar patentu reģistrēšanu saistītās izmaksas.
- g. Nemateriālo ieguldījumu nolietojums.

(16) Uz nodokļu atvieglojumiem attiecināmo P&A izmaksu summā netiek iekļauta tā izmaksu daļa, par kuru saņemts valsts atbalsts, neatkarīgi no tā, vai atbalstu sniedz no valsts, pašvaldības vai Eiropas Savienības līdzekļiem..

(17) Citas tiešās un netiešās P&A izmaksas ir attiecināmas uz nodokļu atvieglojumiem vienīgi tad, ja uzņēmumā ir izveidota struktūrvienība, kuras vienīgais uzdevums ir P&A darbību veikšana un kuras rīcībā nodotie aktīvi netiek izmantoti citām darbībām.

(18) P&A izmaksas, tiek attiecinātas uz nodokļu atvieglojumiem arī gadījumā, ja uzņēmums tās kapitalizē .

(19) P&A nodokļu atvieglojumu piemērošanai uzņēmumam jāveic P&A izmaksu nodalīšana pa atsevišķiem projektiem un jānodrošina projekta dokumentācija, kurā identificēti attiecināto P&A darbību mērķi, demonstrējot punktā (13) noteikto kritēriju izpildi, kā arī P&A izmaksu kritēriju izpildi atbilstoši vispārējām P&A izmaksu noteikšanas vadlīnijām.

(20) Ja uzņēmums veic arī tādu P&A izmaksu nodalīšanu, kas nav attiecināmas uz P&A nodokļu atvieglojumiem, uzņēmumam jānodrošina uz nodokļu atvieglojumiem attiecināmo P&A izmaksu nodalīšana no pārējām P&A izmaksām, kuras nav attiecināmas uz nodokļu atvieglojumiem.

6. P&A darbības, kas ir attiecināmas uz uzņēmuma darbību

(21) Kritēriji, lai noteiktu P&A darbības, kas attiecas uz uzņēmuma darbību ir šādi:

- a. P&A darbību rezultāts ir saistīts ar esošo uzņēmuma darbību⁷;
- b. P&A darbību rezultātā ir plānots dažādot uzņēmuma darbību uzsākot jaunu darbību;
- c. Medicīnas pētījumi, kas saistīti ar darbinieku labklājības uzlabošanu, kur problēma ir tieši saistīta ar uzņēmuma darbību; piemēram profesionālo saslimšanu (arodslimību) novēršana

(22) Pētniecības pasākumi visbiežāk ir šādi:

- a. jaunu zināšanu ieguve;
- b. pētniecības rezultātu vai citu zināšanu pielietošanas veidu meklējumi, novērtējums un galīgā atlase;
- c. materiālu, procesu, produktu, iekārtu, sistēmu vai pakalpojumu alternatīvu meklējumi;
- d. jaunu vai uzlabotu materiālu procesu, produktu, iekārtu, sistēmu vai pakalpojumu iespējamo alternatīvu formulēšana, izstrāde, novērtējums un galīgā atlase.

(23) Attīstība ir pētniecības rezultātu vai citu zināšanu lietošana jaunu vai būtiski uzlabotu materiālu procesu, produktu, iekārtu, sistēmu vai pakalpojumu ražošanas plānā vai projektā pirms komerciālās ražošanas vai lietošanas uzsākšanas.

(24) Attīstības izmaksas rodas, piemēram, šādu aktivitāšu rezultātā:

- a. dažādu modeļu vai prototipu dizaina izstrāde, konstruēšana un testēšana pirms to ražošanas vai izmantošanas uzsākšanas;
- b. ar jaunu tehnoloģiju izmantošanu saistītu darbarīku, iekārtu, veidņu un krāsu izstrāde;
- c. izmēģinājuma iekārtu izstrāde, konstruēšana, izgatavošana un darbības pārbaude, pat tādā gadījumā, ja to lielums neatbilst saimnieciski pamatotai komerciālajai ražošanai;
- d. jaunu vai uzlabotu materiālu, procesu, produktu, iekārtu, sistēmu vai pakalpojumu izvēlētās alternatīvas izstrāde, konstruēšana un testēšana.

⁷ Saistība pamatā ir P&A izmaksu attienamība uz uzņēmuma esošo kompetenču, spēju, piegādes ķēžu, klientu bāzes vai aktīvu izmantošanu.

7. Zinātniskās/Tehniskās neskaidrības identificēšana

(25) Zinātniska vai tehniska neskaidrība ir tad, ja izpildās kāds no zemāk minētajiem kritērijiem:

- a. Nav pieejamas zināšanas, par to vai izvirzītie mērķi no zinātniskā viedokļa ir iespējami vai tehniski pamatoti,
- b. Nav pieejamas zināšanas, kā iespējams praktiski realizēt teorētiski iespējamu lietu tehniski,
- c. Iepriekš minētās zināšanas nav pieejamas, vai ar dedukcijas un esošo zināšanu izpēti darbībā iegūstamas nozares profesionālim Latvijā ar atbilstošu kompetenci un pieredzi konkrētajā tehniskajā vai zinātniskajā jomā.
- d. Zināšanas ir aizsargātas ar patentu, kas nav uzņēmuma rīcībā. Šādā gadījumā attiecināmas ir arī tās P&A izmaksas, kas saistītas ar jaunu zināšanu iegūšanu, pat tad, ja šo zināšanu izmantošanas rezultāts būs zināms process vai produkts.
- e. Uzņēmumam ir informācija, ka citi ir neveiksmīgi mēģinājuši attiecīgo neskaidrību atrisināt, vai arī, ka citi ir atrisinājuši attiecīgo neskaidrību, tomēr risinājums nav publiski pieejams.

(26) Uzņēmumam ir pienākums aprakstīt zinātnisko vai tehnisko neskaidrību, norādot, kur sākas neskaidrība un kas uzskatāms par šīs neskaidrības atrisinājumu.

(27) Lai P&A izmaksas kvalificētos nodokļu atvieglojumam, nepieciešams, lai problēmas risināšanā būtu iesaistīta persona, kuras kvalifikācija ļautu identificēt esošās zināšanas un iespējas.

8. Pētniecības un attīstības darbu identificēšana

8.1. Vispārīgā pētniecības un attīstības darba klasifikācija

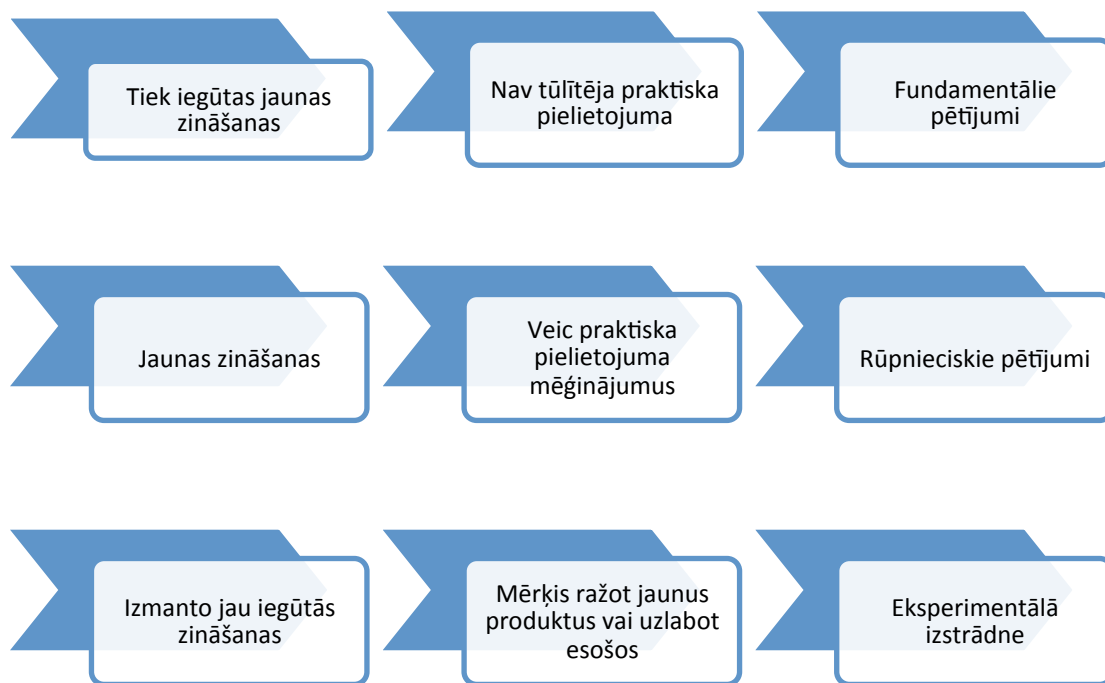
(28) Pētniecības un attīstības pasākumi ir klasificējami trīs atšķirīgos veidos: fundamentālie pētījumi, rūpnieciskie pētījumi un eksperimentālā izstrāde:

- a. Fundamentālie pētījumi ir eksperimentālais vai teorētiskais darbs, ko sākotnēji veic, lai iegūtu jaunas zināšanas par esošām lietām un parādībām, neparedzot nekādu praktisko pielietojumu vai izmantošanu. Fundamentālajos pētījumos uzņēmējiem vai zinātniekiem pašiem ir iespēja noteikt pētniecības mērķus. Šādus pētījumus parasti veic augstākās izglītības sektorā un zināmā mērā arī valsts sektorā. Fundamentālie pētījumi var būt orientēti uz vispārējām un plašām jomām ar skaidru mērķi nākotnē rezultātus plaši izmantot. Viens piemērs ir publiskais nanotehnoloģiju programmu pētījums, kuru ir izlēmušas veikt dažas valstis.
- b. Rūpnieciskie pētījumi arī ir oriģināli pētījumi jaunu zināšanu ieguvei. Taču šiem pētījumiem galvenokārt ir praktisks mērķis vai uzdevums. Rūpnieciskos pētījumus veic, lai noteiktu iespējamus pielietojumus fundamentālo pētījumu atklājumiem vai noteiktu jaunas metodes vai ceļus specifisku un iepriekš noteiktu mērķu sasniegšanai. Tie ietver pieejamo zināšanu izvērtēšanu un paplašināšanu, lai risinātu konkrētas problēmas. Uzņēmējdarbības sektorā atšķirība starp fundamentālajiem un rūpnieciskajiem pētījumiem ir nosakāma pēc tā, ka rūpnieciskajos pētījumos bieži tiek veidoti jauni projekti, lai pētītu daudzsološus fundamentālo pētījumu programmas rezultātus.
- c. Eksperimentālā izstrāde ir esošo zinātnisko atziņu, tehnoloģisko zināšanu, komercdarbības un citu attiecīgu zināšanu un prasmju apgūšana, kombinēšana, modelēšana un izmantošana jaunu, mainītu vai uzlabotu produktu, procesu vai pakalpojumu projektēšanai. Kā eksperimentālo izstrādi var klasificēt arī citas darbības, kuru mērķis ir jaunu produktu, procesu un pakalpojumu konceptuāla definēšana, plānošana un dokumentācijas izstrādāšana.

(29) Izmaksas, kas saistītas ar fundamentālo pētījumu veikšanu ir attiecināmas uz nodokļu atvieglojumiem vienīgi tad, ja fundamentālais pētījums ir daļa no plašāka P&A projekta, kura mērķis ir rūpnieciskie pētījumi vai eksperimentālā izstrāde.

(30) Lai nošķirtu, kuram pētniecības darba veidam atbilst noteiktas darbības, izmanto šādus kritērijus:

Ilustrācija 1. Pētniecības darbu klasifikācija saskaņā ar Regulu Nr.800.2008

(31) P&A darbībām pamatā jābūt vērstām uz sekojošu darbību īstenošanu un rezultātu sasniegšanu:

	Pētniecības un eksperimentālās izstrādes nosaukums	Darbības apraksts	Darbības rezultāts
Fundamentālā pētniecība	Vispārīgu zināšanu iegūšana	Sākotnējs pētniecības un attīstības posms. Šajā posmā tiek pabeigta pamata pētniecības fāze un uzsākas rūpniecisko pētījuma un (vai) eksperimentālās izstrādes posms.	Tiek iegūta sākotnēja pētījuma rezultāts, tiek formulēta ideja (pielietojums)
Rūpnieciskie pētījumi	Koncepta formulējums	Tiek formulēts koncepts teorētiskā līmenī, balstoties uz pētījuma rezultātu analīzi. Nav konkrētu pierādījumu lai atbalstītu šo koncepciju.	Tiek formulēts iegūto zināšanu iespējamais pielietojums, vai arī tiek izstrādāts produktu dizains, koncepcija
	Koncepcijas pielietojuma demonstrācija/	Turpinās teorētiskie un rūpnieciskie pētījumi, sākotnējo pieņēmumu	Tiek izklāstīta produktu izstrādes parametru būtība / demonstrēts

	apstiprināšana	rezultāti tiek pierādīti/apstiprināti par katru produktu posteni	konceptijas pielietojums.
	Maketa izstrāde un testēšana	Aktivitātes ietver nākotnes produktu būtisko sastāvdaļu integrāciju un sistemātiskus laboratoriskos pētījumus. Parasti tiek konstatēts, ka ir nepieciešams veikt turpmāku rūpniecisko izpēti. Šī posma rezultātā var tikt veikta eksperimentāla maketu izstrāde.	Tiek izstrādāts sākotnējs makets un dizains vai procesu modelis
	Modeļa testēšana atdarinot reālos apstākļus, pētījumu objekta publiska prezentācija	Makets (modelis) ir ļoti pietuvojies beigu stadijai. Maketam ir integrētas dažādas sastāvdaļas. Lai apstiprinātu sagaidāmos rezultātus, modelis ir testēts laboratorijas vai citādos apstākļos kuri simulē reālo vidi. Modeļa pielietojums un atklātās metodes tiek saskaņotas ar ieinteresētajām personām. Šis posms var pāriet eksperimentālajā izstrādē.	Projekts ir pārbaudīts reālajā vidē, ir izveidots modelis kurš darbojas.
Eksperimentālā izstrāde	Prototipa (izmēģinājuma versija) attīstība	Tiek izveidots prototips, kurš ir daudz uzlabotāks nekā līdzšinējie. Prototipam ir pareizā konfigurācija, saturs un izskats, kurš ir apstiprināts laboratorijas (vai sociālajā) testēšanas stadijā. Šajā posmā var būt nepieciešams veikt papildus pētījumu.	Prototips (prototipa, procesu, sistēmu, pakalpojumu, cilvēku, kultūras un sociālās problēmas risinājumu versija)
	Prototipa pilnveidošana	Šajā stadijā objekts ir ļoti tuvu gala produktam. Izmēģinājuma versija tiek pārbaudīta un	Gala prototips (beigu prototipa, procesu, sistēmu, pakalpojumu, cilvēku, kultūras un

		pierādīta reālā darba vidē.	sociālās problēmas risinājumu versija)
	Eksperimentālā ražošana / gala versijas testēšana	Iekārtu sagatavošana, resursu apvienošana, testa partijas izgatavošana	Gala produkta testa partijas sagatavošana un testi.
	Jaunā produkta novērtējums /klientu atsauksmes	Tiek vērtēta produkcijas kvalitāte un ražīgums. Produkts tiek piegādāts potenciāliem klientiem.	Jaunā produkta „pilot-versija”

8.2.Kritēriji pētniecības un attīstības darba identificēšanai uzņēmumā

(32) P&A darba neatņemama sastāvdaļa ir jaunu zināšanu ieguve un to pielietojuma meklējumi, kas ir nozīmīgi jaunu tehnoloģiju un produktu izstrādei.

(33) Jauna tehnoloģija ir tādas izmaiņas tehnoloģijā, metodēs, iekārtās un programmatūrā, kas uzlabo ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas procesu

(34) Jauns produkts ir preces vai pakalpojumi, kuri ir pilnīgi jauni vai kuriem ir uzlabotas funkcionālās īpašības vai mainīts paredzamais lietošanas veids (tai skaitā mainīti vai uzlaboti tehniskie parametri, sastāvdaļas, materiāli, pievienotā programmatūra, lietotājam draudzīgas īpašības)

(35) Darbības, kuru primārais mērķis ir veikt turpmākus tehniskos uzlabojumus kādam produktam vai procesam, ir uzskatāmas par P&A darbībām. Ja produkts, process vai pieeja ir pamatā noteikti, un primārais mērķis ir attīstīt tirgu, veikt pirms ražošanas plānošanu vai panākt produkta kontroles sistēmas sistemātisku darbību, darbs nav uzskatāms par P&A.

(36) Dažās aktivitātēs, piemēram, iekārtu papildināšana, procesu pilnveidošana, projektēšana un prototipu konstruēšana, var ietilpt ievērojams P&A elements, tādējādi apgrūtinot iespēju precīzi noteikt, kas ir un kas nav uzskatāms par P&A. Neskaidrības varētu rasties, nosakot, vai darbā pastāv ievērojams jauninājuma elements vai produkts / process ir pamatā izveidots

(37) Par jaunu produktu neuzskata:

- kādas procesa daļas izmantošanas pārtraukšanu;
- produkta komponentu cenu maiņas dēļ radušās izmaiņas;
- produktu pielāgojumus konkrētām vajadzībām;
- dizaina izmaiņas;
- ikdienas, sezonas vai cikliskas izmaiņas;
- Citu ražotāju preču vai procesu tālāpārdošanu;

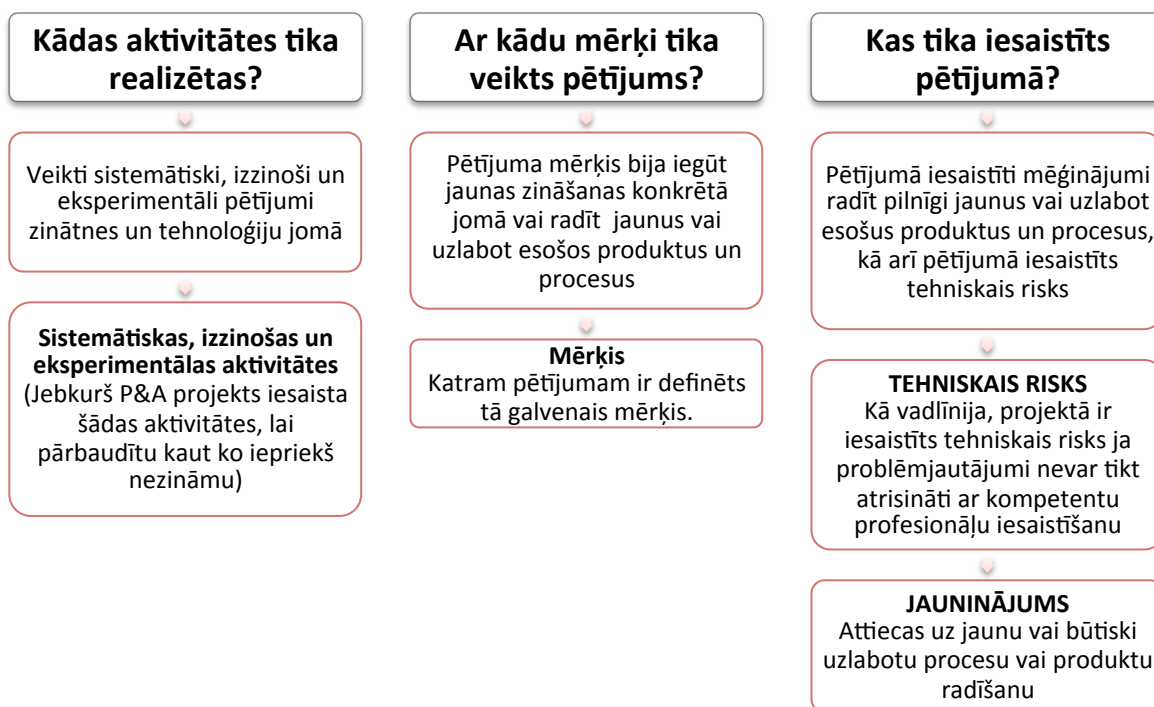
- g. uzlabojumus marketinga veicināšanai;
- h. organizatorisko procesu uzlabošanu;
- i. pamatlīdzekļu aizvietošanu vai paplašināšanu (jaunām iekārtām vai paplašinājumiem jābūt ar būtiskiem specififikācijas uzlabojumiem).

(38) Lai uzņēmums varētu pieņemt lēmumu par noteikta projekta un ar to saistīto izmaksu atbilstību pētniecības un attīstības darbam, uzņēmuma iekšienē jāizstrādā normatīvajiem aktiem atbilstoši kritēriji, saskaņā ar kuriem identificēt noteiktas aktivitātes un tās pareizi klasificēt.

(39) Pamata kritērijs, pēc kura iespējams atšķirt P&A no saistītajām darbībām, ir tas, ka P&A procesa mērķis ir iespējamais jauninājuma elements un zinātniskas un/vai tehnoloģijas neskaidrības novēršana. Zemāk norādīti vairāki papildus kritēriji, ar kuriem var noteikt, vai darbība ir P&A:

- a. Kādi ir projekta mērķi?
 - i) Vai projekta mērķis ir atrisināt zinātnisku vai tehnoloģisku problēmu, lai iegūtu jaunas zināšanas, radītu jaunus materiālus, produktus, vai iekārtas, atklātu jaunas metodes vai tehnoloģijas, jeb uzlabotu esošos?
 - ii) Kādi ir ekonomiskie apsvērumi, kas liek realizēt projektu? Vai projekta sagaidāmajiem projekta rezultātiem ir tirgus šodien vai nākotnē?
- b. Kas ir jauns vai inovatīvs šajā projektā?
 - i) Vai projektā tiek pētītas iepriekš neatklātas parādības, struktūras vai saistību?
 - ii) Vai projektā tiek izmantotas zināšanas, metodes vai tehnoloģijas jaunā, nebijušā veidā?
 - iii) Vai projekta rezultātu būs iespējams patentēt?
- c. Kāds personāls ir nodarbināts projektā?
 - i) Vai projektā iesaistītajiem ekspertiem ir zinātniskais grāds?
 - ii) Vai projektā iesaistītajiem ekspertiem ir ilggadēja pieredze P&A projektu īstenošanā?
- d. Kādas metodes tiek izmantotas?
- e. Vai pastāv liela iespēja, ka projekta rezultāti būs noderīgi, praktiski izmantojami un interesanti ne tikai projekta īstenošanai?
- f. Vai projektu ir iespējams vienkāršāk pieskaitīt kādai citai zinātniskai, tehnoloģiskai vai ražošanas darbībai?

Ilustrācija 2. Kritēriji lēmuma pieņemšanā, vai projekts klasificējams kā pētniecība un attīstība

(40) Uzņēmējdarbībā pētījumi var pārklāties ar ražošanu un pakalpojumu sniegšanu, t.i., pārējo saimniecisko darbību, kas ir ļoti cieši saistīta ar P&A gan caur informācijas plūsmu, gan saistībā ar darbībām, institūcijām un personālu. Tomēr P&A ir skaidri jāatdala no pārējās saimnieciskās darbības, lai P&A izmaksas būtu iespējams izvērtēt. Zemāk uzskaitītas vairākas darbības, ko neuzskata par pētniecības un attīstības izmaksām:

Tabula 4. Darbības, kuras nav pētniecība un attīstība

Darbības, kas nav P&A	Piemēri
Izglītība un apmācība	Viss dabaszinātņu, inženierzinātņu, medicīnas, lauksaimniecības, sociālo un humanitāro zinātņu un speciālo augstākās izglītības un pēc vidējās izglītības institūciju izglītības un apmācību personāls, nav jāiekļauj P&A. Taču P&A ir jāiekļauj doktorantūras studentu pētījumi, kas veikti universitātēs, kad tas iespējams
Citas saistītās zinātniskās un tehnoloģiskās darbības	Zinātniskās un tehniskās informācijas pakalpojumi, datu apkopošana vispārīgiem nolūkiem, testi, kas nav saistīti ar projekta ietvaros īstenoto pētniecību (tai skaitā nacionālo standartu uzturēšana, sekundāro standartu pielāgošana, materiālu, komponentu, produktu, procesu vai citu objektu analīze)

Citas industriālās darbības	<p>Citas inovatīvās darbības - zinātniskās, tehniskās, komerciālās un finansiālās darbības, kas nav P&A, bet, kas ir nepieciešamas, lai ieviestu jaunus vai uzlabotus produktus vai pakalpojumus un komerciāli izmantotu jaunus vai uzlabotus procesus. Tai skaitā:</p> <p>Jaunu tehnoloģiju apguve, mehāniskā apstrāde un industriālās tehnoloģijas, industriālā projektēšana, cita kapitāla ieguve, jaunu un uzlabotu produktu ražošanas uzsākšana un mārketinga, procesi pirms rūpnieciskās ražošanas un ražošana, preču un pakalpojumu izplatīšana un dažādi saistītie tehniskie pakalpojumi uzņēmējdarbības sektorā un ekonomikā kopumā kopā ar saistītajām darbībām, kas izmanto sociālo zinātņu disciplīnas, piemēram, tirgus izpēti.</p>
Administratīvās un citas atbalsta darbības	<p>Darbības, kas pašas par sevi nav P&A, bet tās nodrošina atbalstu P&A. Visbiežāk sastopamie piemēri ir transports, glabāšana, tīrīšana, remonts, ekspluatācija un dažādi drošības pasākumi.</p>

(41) Uzņēmumi savā praksē visbiežāk saskarsies ar problēmām pēdējo divu darbību (Administratīvās un citas atbalsta darbības un citas industriālās darbības) nodalīšanā, kamēr izglītība un citas zinātniskās darbības vairāk skars izglītības iestādes un zinātniskas institūcijas.

(42) Tāpat praksē būs gadījumi, kad noteiktu darbību atbilstību P&A būs grūti identificēt. Tādēļ rūpīgi ir jāizvērtē aktivitātes, lai izslēgtu tās, kurās neapšaubāmi ietilpst inovācijas process, bet kurās reti novērojams P&A, piemēram, tirgus izpēte, ražošanas uzsākšana, iekārtu papildināšana un pārprojektēšana ražošanas procesam. Dažās aktivitātēs, piemēram, iekārtu papildināšana, procesu pilnveidošana, projektēšana un prototipu konstruēšana, var ietilpt ievērojams P&A elements, tādējādi apgrūtinot iespēju precīzi noteikt, kas ir un kas nav uzskatāms par P&A. Tabulā lejup uzskaitīti robežgadījumi starp P&A un citām darbībām.

Tabula 5. Robežgadījumi starp P&A un citām darbībām apraksta robežgadījumus, kas ir uz robežas starp pētniecību un ražošanu⁸.

<i>Prototipi</i>	<i>Iekļaut P&A</i>	<i>Tik ilgi, kamēr galvenais mērķis ir veikt turpmākus uzlabojumus.</i>
<i>Izmēģinājuma ražotne</i>	<i>Iekļaut P&A</i>	<i>Tik ilgi, kamēr galvenais mērķis ir P&A.</i>
<i>Rūpnieciskā projektēšana un rasējumi</i>	<i>Dalīt</i>	<i>Uzskaitīt rasējumus, kas nepieciešami P&A darba laikā. Neuzskaitīt rasējumus, kas nepieciešami ražošanas procesam.</i>
<i>Rūpnieciskie inženiertehniskie darbi un uzlabojumi</i>	<i>Dalīt</i>	<i>Uzskaitīt „atgriezenisko” P&A un rūpnieciskos inženiertehniskos uzlabojumus, kas ir saistīti ar jaunu produktu un jaunu procesu izstrādi. Neuzskaitīt tos, kas saistīti ar ražošanas procesu.</i>
<i>Izmēģinājuma ražošana</i>	<i>Dalīt</i>	<i>Uzskaitīt, ja ražošanai nepieciešama pilna apjoma testēšana un turpmāka projektēšana un inženiertehniskie darbi. Neuzskaitīt visas pārējās saistītās darbības.</i>
<i>Pēc pārdošanas pakalpojumi un problēmu novēršana</i>	<i>Neiekļaut P&A</i>	<i>Izņemot „atgriezenisko” P&A.</i>
<i>Parastie testi</i>	<i>Neiekļaut P&A</i>	<i>Pat, ja tos veic P&A personāls.</i>
<i>Datu apkopošana</i>	<i>Neiekļaut P&A</i>	<i>Izņemot, ja tā ir neatņemama P&A sastāvdaļa.</i>
<i>Publiskas pārbaudes, standartu, noteikumu ieviešana</i>	<i>Neiekļaut P&A</i>	

8.3. Pētniecības un attīstības projektu uzskaitē un novērtēšana

(43) Pētniecības un attīstības darbs uzņēmējdarbībā jāuzskaita projektu ietvaros. Pieņemot lēmumu par jauna pētniecības projekta uzsākšanu, uzņēmumam ir jāveic šādas darbības, kas attiecinātas jādokumentē:

- Jādefinē P&A projekta mērķis, plānotās darbības un sagaidāmie rezultāti.
- Jāapraksta zinātniskā vai tehnoloģiskā neskaidrība, kuru plānots atrisināt.
- Jānosaka, vai plānotās darbības atbilst pētniecības darba kritērijiem.
- Jānosaka, kuram no 3 pētniecības darba veidiem projekts atbilst. Uzņēmējdarbībā visbiežāk tā būs eksperimentāla izstrāde, ņemot vērā, ka uzņēmējdarbības mērķis ir gūt peļņu, tai skaitā no jaunu produktu vai procesu radīšanas, nevis vispārīgu zināšanu ieguve.
- Projektam jāpiešķir nosaukums un identifikācijas pazīme, pēc kuras projektu iespējams nošķirt un identificēt projektā uzkrātās izmaksas grāmatvedībā, kā arī sekot tā virzībai novērtēšanas nolūkos.

⁸ Tabula no Frascati rokasgrāmatas sadaļas 2.3.4. „Robežu noteikšanas problēmas starp P&A un citām ražošanas aktivitātēm”. Frascati rokasgrāmatu angļu un latviešu valodās var atrast: http://www.liaa.gov.lv/lv/es_fondi/projektu_istenosana/jpi/jaunu_produkta_un_tehnologiju/frascati_rokasgramata/

- f. Jāpieņem lēmums par nepieciešamajām investīcijām un citiem resursiem projekta īstenošanai.
- g. Jānosaka veicamie uzdevumi, tajā skaitā metodes ar kādām pirms P&A darbību uzsākšanas tiks apzinātas jau esošās zināšanas un risinājumi, uzņēmumā un ārpus tā. Gadījumā, ja nepieciešamās zināšanas vai to pilnīgi vai daļēji analogi jau eksistē, jāpaskaidro kāpēc uzņēmumam tie šīs zināšanas nav pieejamas vai kāpēc tās ir nepieciešams pilnveidot.
- h. Jānosaka laika periods, kādā projekts tiks veikts un kādā sagaidāmi rezultāti.
- i. Jādefinē kritēriji attiecībā uz projekta novērtēšanu, saskaņā ar kuriem tiks pieņemts lēmums par projekta turpināšanu vai pārtraukšanu.

(44) Pētniecības darbam uzņēmējdarbībā, atšķirībā no zinātnisku institūciju veiktās pētniecības, mērķis vienmēr būs potenciālu nākotnes labumu gūšana. Lai arī jebkurš pētniecības darbs ir saistīts ar pietiekami lielu nenoteiktību attiecībā uz rezultātu un iespējamo nākotnes labumu gūšanu, pētniecības projektu uzskaitē un uzraudzībai ir liela nozīme, jo tikai tad, ja pētniecības darbs tiek novērtēts kā veiksmīgs, notiek lēmuma pieņemšana par projekta tālāku komercializēšanu. Pētniecības projektu uzskaites un uzraudzības metodikas dažādos uzņēmumos var būt dažādas un atkarīgas no katra uzņēmuma specifiskajām vajadzībām un veiktajiem projektiem. Turpmāk aprakstītais ir ilustratīvs piemērs, kā notiek jauna produkta izstrāde ražošanas uzņēmumā.

(45) Jauna produkta ieviešana uzņēmumā notiek vairākos etapos, kurus nosacīti var iedalīt 3 posmos:

- a. Projekta apstiprināšana. Tas ietver projekta pieprasījuma saņemšanu un uzsākšanu, pētniecību, kas tiek veikta saistībā ar jauna produkta izstrādi un notiek līdz prototipa apstiprināšanai, un pirmā eksperimentālā ražojuma izpildi
- b. Produkta saskaņošana. Tas ietver pirmo partiju industriālās ražošanas uzsākšanu, pārbaudes partiju nosūtīšanu klientam, produkta cenu aprēķinu veikšanu, kvalitātes parametru uzstādīšanu, kā arī produkta apstiprināšanu uzņēmuma iekšienē
- c. Projekta uzraudzība. Tas ietver jau pastāvīgu produkta ražošanu un uzraudzību.

(46) Tikai pirmajā etapā minētās darbības var klasificēt kā P&A darbu. Tādēļ, veicot jaunu produktu attīstības projektus, jānodala aktivitātes tā, lai šī robeža būtu skaidri saprotama.

(47) Uz P&A darbu attiecināmās ir P&A darba tiešās izmaksas un tikai atsevišķos gadījumos daļa netiešo, ja to saistību ar P&A darbu iespējams ticami novērtēt un dokumentāli pierādīt. (sk. 6. nodaļu)

2 Pielikums: Aptaujas rezultāti